

DZĪVĪBAS APDROŠINĀŠANAS BŪTĪBA UN IZMAKSĀTĀS ATLĪDZĪBAS LATVIJĀ

NATURE OF LIFE INSURANCE AND THE BENEFITS PAID IN LATVIA

Violeta Smule

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, violeta.smule21@inbox.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja: *Anda Zvaigzne Dr.oec. asoc. profesore*

Abstract. *Life insurance persistently evolves in Latvia. Competition in the insurance market is tough; consequently, the insurance companies apply diverse marketing techniques to retain their current clients and attract new ones.*

The research aim is to examine the nature of life insurance and the amounts of insurance benefits paid in Latvia. Life insurance is a kind of insurance that covers the death of the insured person. Life insurance is necessary for persons providing family incomes, as it protects the family members against financial problems in case of loss of the family provider. In Latvia, life insurance with savings is the most widespread, as this kind of life insurance combines two elements – the insurance of one's own life and savings for the future.

Keywords: *insurance benefits, insurance market, life insurance.*

Ievads

Mūsdienu apdrošināšanas pirmsākumi meklējami XIV gadsimtā, kad tirgotāji, kas veda preces no Indijas, guva tam laikam pasakainu peļņu, vienlaikus riskējot ar uzņēmuma bankrotu, ja kuģis ietu bojā vētrā. Šie tirgotāji radīja fondu, kurā novirzīja daļu no peļņas, kuru izmantoja, lai segtu zaudējumus tiem, kam kuģi bija gājuši bojā (*Leviņš, 2017., 8. lpp.*).

Apdrošināšana Latvijā parādījās jau 1765. gadā, kad Rīgas pilsēta nodibināja savstarpēju uguns apdrošināšanas biedrību ar nosaukumu Brandt Assecuratio Societet. Tās statūti tika izstrādāti, ņemot par pamatu Vācijas uguns risku apdrošināšanas sistēmas paraugu ar obligātu prasību atjaunot nodegušos namus, iestājoties apdrošināšanas gadījumam ugunsgrēka rezultātā (*Alfejeva, 2017., 11. lpp.*).

Apdrošināšanas tirgus kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas ir attīstījies, Latvijas iedzīvotājiem tiek piedāvāts plašs klāsts ar apdrošināšanas pakalpojumiem un par dažādām cenām. Viens no nozīmīgiem apdrošināšanas veidiem ir dzīvības apdrošināšana.

Pētījuma mērķis ir izpētīt dzīvības apdrošināšanas būtību un izmaksas atlīdzības Latvijā.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti **šādi uzdevumi:**

- 1) izpētīt teorētiskos aspektus par dzīvības apdrošināšanas būtību ārzemju un Latvijas zinātnieku darbos;
- 2) izpētīt dzīvības apdrošināšanā izmaksāto atlīdzību veidus un apjomus Latvijā.

Pētījuma metodes: monogrāfiski aprakstošā metode, analīzes, sintēzes un grafiskā metode.

Pētījums veikts pamatojoties uz ārvalstu un latviešu zinātnieku, kā arī nozares speciālistu publikācijas saistībā ar pētījuma tēmu, Latvijas apdrošināšanas asociācija apkopotajiem datiem un citiem informācijas avotiem.

Pētījuma rezultāti

Apdrošināšanas un pārapsedrošināšanas likuma 1. pants nosaka, ka apdrošināšana ir iespējamā zaudējuma riska pieņemšana no apdrošinātā (*Apdrošināšanas un pārapsedrošināšanas likums, 2015.*). 20. gadsimta sākumā A. Gulbja apgādā izdotajā “Latviešu konversācijas vārdnīcā” apdrošināšanai definētas divas nozīmes:

- 1) plašākā – apdrošināšana ir katra organizēta tiesiska savstarpēja palīdzība saimnieciski nelabvēlīgos notikumos;
- 2) šaurākā – apdrošināšana ir tāda savstarpēja palīdzība, kad iepriekš aprēķina zināmā notikuma risku un dalībnieku starpā ar risku saistītos zaudējumus. Apdrošināšanas

jēdzienā ietilpst riska iepriekšējs aprēķins un kolektīva atbildība par individuālo risku (*Graudīņa, 2010., 31.lpp.*).

R. Mumoa un R. Wattb ir līdzīgs skaidrojums, kas ir apdrošināšana, apdrošināšana ir viens no visbiežāk izmantotajiem riska finansēšanas mehānismiem, kuras mērķis ir veicināt risku un zaudējumu apvienošanu un sadali plašākai grupai, tostarp tādām katastrofām kā zemestrīces, plūdi un vētras. Pēc katastrofas – apdrošināšanas mehānismam ir ļoti svarīga loma bojātās sabiedrības daļas atjaunošanā (*Mumo, Watt, 2019*).

Eiropas Parlaments ir definējis dzīvības apdrošināšanu, ka tā ir darbība, kuras gaitā polises turētājs veic regulārus maksājumus apdrošinātājam, bet apdrošinātājs garantē izmaksāt labumguvējam noteiktu summu vai anuitāti, kas jāizmaksā noteiktā termiņā vai agrāk, ja apdrošinātās personas nāve iestājas pirms tam. Saskaņā ar dzīvības apdrošināšanas polisi var piešķirt apdrošinājuma summas, kas sedz vairākus riskus. Piemēram, saskaņā ar vecuma dzīvības apdrošināšanas polisi apdrošinātajai personai var piešķirt apdrošinājuma summu, kad tā sasniedz 65 gadu vecumu, bet pēc apdrošinātās personas nāves apdrošinājuma summu var piešķirt pārdzīvojušajam laulātajam līdz tā nāvei (*Par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas Savienībā (ES), 2013.*).

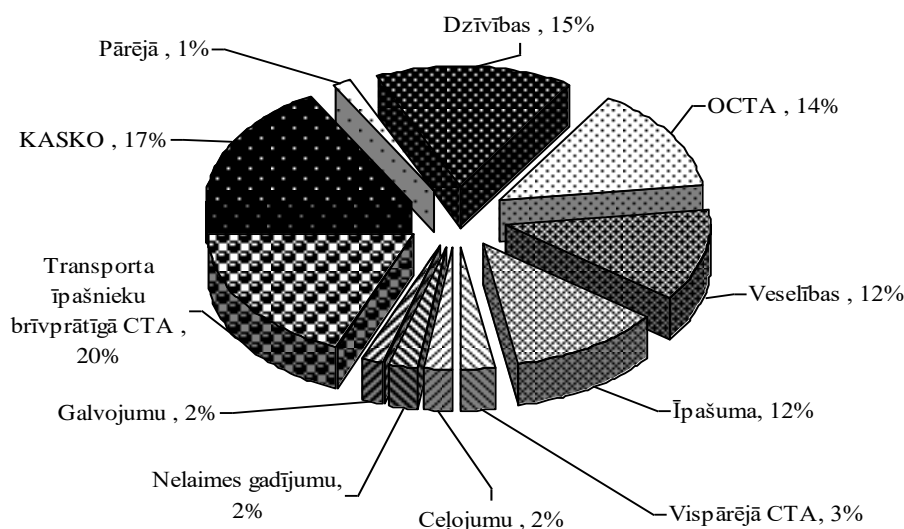
Dzīvības apdrošināšana ir apdrošināšanas veids, kas paredz ap apdrošināšanas atlīdzības izmaksu personas nāves gadījumā. Dzīvības apdrošināšana ir nepieciešama personām, no kuru ienākumiem tiek veidā ir atkarīgi ģimenes ienākumi, un aizsargā ģimenes locekļus no finansiālam problēmām apgādnieka nāves gadījumā. Dzīvības apdrošināšanā apdrošināšanas atlīdzība tiek izmaksāta neatkarīgi no nāves iestāšanās iemesla, izņemot vispārējus izņēmumus, kā pašnāvība un nāves iestāšanās noziedzīga nodarījuma laikā. Dzīvības apdrošināšanā netiek ievērots kompensācijas princips (*Ieviņš, 2017., 46.lpp.*).

Y. Joly et al. skaidro, ka dzīvības apdrošināšana ir privāts līgums starp apdrošinājuma ņēmēju un apdrošinātāju. Tās galvenais uzdevums ir nodrošināt finansiālu nodrošinājumu saņēmējiem apdrošinātā nāves gadījumā, jo dzīvības apdrošināšana bieži ir nepieciešama, vai ļoti ieteicama tiem, kas meklē aizdevumus, lai iegādātos primārās sociālās preces, piemēram, mājokli vai automašīnas (*Joly et.al., 2014*). Dzīvības apdrošināšanas sabiedrības palīdz nodrošināt riska segšanu, investīcijas un nodokļu plānošanu privātpersonām (*Roy, Shome, 2018*).

Mūsdienās visā pasaulē dzīvības apdrošināšanas produkti ir samērā populāri apdrošināšanas tirgū. Dzīvības apdrošināšanas dalībnieku politiku precīzu cenu noteikšanu var noskaidrot, godīgi novērtējot iegultās iespējas. H. Zheng et al. atsaucas uz A. D. Wilkie rakstu, kurā viņš uzsāka modernu opciju cenu teorijas izmantošanu, lai izpētītu iegulto opcijas prēmijās par līdzdalības dzīvības apdrošināšanas polisēm. Papildus termiņu dzīvības apdrošināšanai un minimālajai garantētajai procentu likmei, šī politika ietver bonusu dalības noteikumus un nodošanu attiecībā uz apdrošinātāja priekšrocībām (*Zheng, Hao, Bai, Zhang, 2019*).

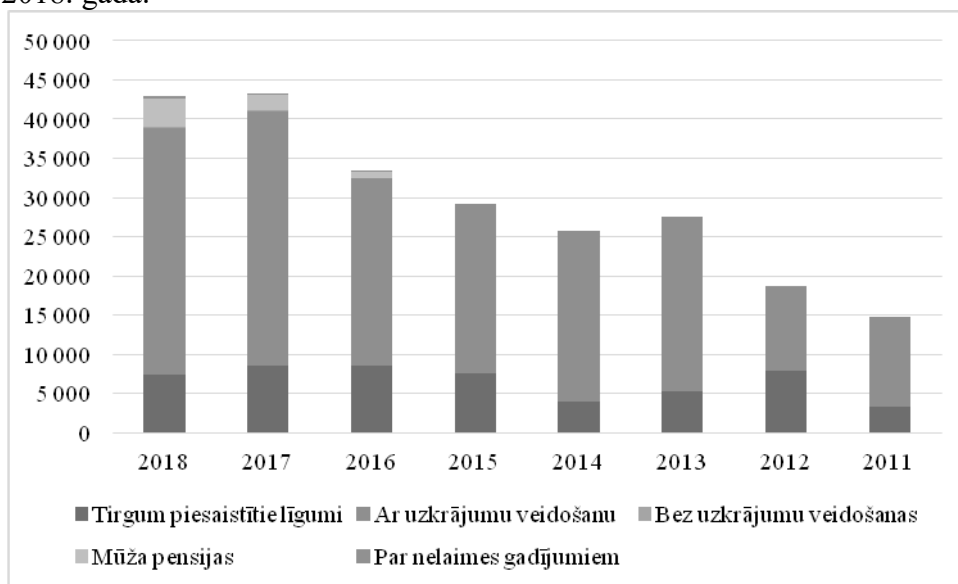
Latvijas apdrošināšanas asociācija ir apkopojusi apdrošināšanas veidu īpatsvaru 2018. gada 4 ceturkšņos pēc Latvijā darbojošos apdrošinātāju parakstīto prēmiju apjoma kopā Latvijā un ārvalstīs (1. attēls).

Analizējot apdrošināšanas veidu īpatsvaru, vislielākais īpatsvars ir transporta īpašnieku brīvprātīgā CTA – 18,8 %. Nedaudz mazāk ir KASKO apdrošināšanas prēmijas – 17,0 %. 15,4 % apdrošināšanas prēmijas ir dzīvības apdrošināšana. 14,2 % apdrošināšanas prēmijas ir OCTA apdrošināšanai. Veselības apdrošināšanas īpatsvars ir 12,2 %. Īpašuma apdrošināšana – 12,0 %. 5 % barjeru nerasniedz vispārējā CTA – 2,8 %, ceļojumu apdrošināšana – 2,3 %, nelaimes gadījumu apdrošināšana – 2,2 %, galvojumu apdrošināšana – 1,7 % un pārējā apdrošināšana, iekļaujot finanšu un juridisko apdrošināšanu – 1,4 %.

1. attēls. **Apdrošināšanas veidu īpatsvars 2018. gada 4 ceturkšņos pēc Latvijā darbojošos apdrošinātāju parakstīto prēmiju apjoma kopā Latvijā un ārvalstīs**
(Latvijas apdrošināšanas asociācija, 2019).

2. attēlā ir redzamas par dzīvības apdrošināšanu izmaksātās bruto atlīdzības no 2011. līdz 2018. gadam Latvijā. Kā redzams 1.attēlā šīs izmaksas visvairāk tika veiktas par dzīvības apdrošināšanu ar uzkrājumu veidošanu. 2011. gadā dzīvības apdrošināšana ar uzkrājumu veidošanu 11 432 EUR, 2018. gadā to skaits ir palielinājies par 64 %. Neskatoties uz atlīdzību izmaksām, to summa ir mazāka nekā prēmiju summa, līdz ar to var secināt, ka personas, kura izvēlas dzīvības apdrošināšanu ar uzkrājuma veidošanu pakalpojumu, uzsākot sadarbību ar apdrošināšanas sabiedrību līgumus slēdz uz ilgstošiem termiņiem. Vislielākā summa, ko apdrošināšanas sabiedrības ir izmaksājušas atlīdzībās ir 2017. gadā 32 464 EUR, kas ir par 3 % lielāka nekā 2018. gadā.

2. attēls. **Par dzīvības apdrošināšanu izmaksātās bruto atlīdzības no 2011. līdz 2018. gadam Latvijā, EUR** (autoru veidots pēc Latvijas Apdrošinātāju asociācija, 2011. – 2018.; Finanšu un kapitāla tirgus komisija, 2011. – 2018.)

Attiecīgi dzīvības apdrošināšanas bez uzkrājumu veidošanas atlīdzības izmaksas ir mazas. 2011.gadā tās bija tikai 4 EUR, taču 2018. gadā šīs atlīdzības nesasniedza 100 EUR, precīzāk 96 EUR. Var secināt, ka dzīvības apdrošināšanas bez uzkrājumu veidošanas Latvijā nemaz nav ieguvušas popularitāti. Tirgum piesaistīto līgumu atlīdzības ar katru gadu palielinās.

2011. gadā atlīdzību summa ir 3 243 EUR, 2018. gadā tās jau ir par 56 % vairāk, taču arī šīs summas nesasniedz ikgadējo prēmiju summas.

Izpētot dzīvības apdrošināšanas piedāvātos pakalpojumus, var secināt, ka visizplatītākā ir dzīvības apdrošināšanas ar uzkrājumu veidošanu, jo šis apdrošināšanas pakalpojums veids apvieno divus elementus – savas dzīvības apdrošināšanu un uzkrājuma veidošanu nākotnei.

Secinājumi

1. Dzīvības apdrošināšana ir apdrošināšanas veids, kas paredz ap apdrošināšanas atlīdzības izmaksu personas nāves gadījumā. Dzīvības apdrošināšana ir nepieciešama personām, no kuru ienākumiem tiek veida ir atkarīgi ģimenes ienākumi, un aizsargā ģimenes locekļus no finansiālam problēmām apgādnieka nāves gadījumā.
2. Dzīvības apdrošināšanā apdrošināšanas atlīdzība tiek izmaksāta neatkarīgi no nāves iestāšanās iemesla, izņemot vispārējus izņēmumus, kā pašnāvība un nāves iestāšanās noziedzīga nodarījuma laikā.
3. Dzīvības apdrošināšanā netiek ievērots kompensācijas princips.
4. Latvijā visizplatītākā ir dzīvības apdrošināšana ar krājumu veidošanu, jo šis apdrošināšanas pakalpojums veids apvieno divus elementus – savas dzīvības apdrošināšanu un uzkrājuma veidošanu nākotnei.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Apdrošināšanas un pārapdrošināšanas likums* (18.06.2015.). LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 30.06.2015., 124 (5442).
2. *Par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas Savienībā* (21.05.2013.). Eiropas Parlamenta un padomes regula (ES) Nr. 549/2013. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32013R0549>, sk. 27.04.2019.
3. Alfejeva, J. (2017). *Apdrošināšanas tiesības*. Rīga: Biznesa augstskola "Turība". 173 lpp.
4. Finanšu un kapitāla tirgus komisija (2011 - 2018). *Statistika. Apdrošināšana*. <https://www.fktk.lv/statistika/apdrosinasana/>, sk. 27.04.2019.
5. Graudiņa, A. (2010). *Apdrošināšanas pamati*. Rīga: LU akadēmiskais apgāds. 163 lpp.
6. Ieviņš, U. (2017). *Apdrošināšanas pamati*. Rīga: *Latvijas Vēstnesis*. 72 lpp.
7. Joly, Y. et.al. (2014). Life Insurance: Genomic Stratification and Risk Classification. *European Journal of Human Genetics*, vol. 22, pp. 575–579. Retrieved 27.04.2019 from <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=92a2ed57-26a7-4f5b-b4c5-a2b9e17b5898%40pdc-v-sessmgr02>
8. Latvijas apdrošināšanas asociācija (2019). *Apdrošināšanas tirgus 2018.gada 4 ceturksņos*. https://www.laa.lv/wp-content/uploads/2019/03/Apdr_veidi_4cet2018_arzemes.pdf, sk. 27.04.2019.
9. Latvijas Apdrošinātāju asociācija (2011 - 2018). *Tirgus dati*. <https://www.laa.lv/tirgus-dati/>, sk. 27.04.2019.
10. Mumo, R., Watt, R. (2019). Residential Insurance Market Responses after Earthquake: A Survey of Christchurch Dwellers. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. Retrieved 27.04.2019 from <https://pdf.sciencedirectassets.com/282172/AIP/1-s2.0-S2212420918308161/main.pdf?x-amz-security-token>
11. Roy, N.C., Shome, S. (2018). Attrition of Agents in Indian Life Insurance Companies. *Current Science*, vol. 115, No. 5, pp. 851-859. Retrieved 27.04.2019 from <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=50036f44-3d82-4c94-a5e2-782df2cb7216%40sdc-v-sessmgr05>
12. Zheng, H., Hao, J., Bai, M., Zhang, Z. (2019). Valuation of Guaranteed Unitized Participating Life Insurance under MEGB2 Distribution. *Discrete Dynamics in Nature and Society*, 16 p. Retrieved 27.04.2019 from <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=12&sid=f985c30e-f11c-4953-a02f-ac9961299eab%40sessionmgr102>

Summary

Nowadays throughout the world, life insurance products are quite popular in the insurance market.

The **research aim** is to examine the nature of life insurance and the amounts of insurance benefits paid in Latvia.

To achieve the research aim, the following specific **research tasks** are set:

1. To review the theoretical aspects of life insurance given in national and foreign research papers.

2. To examine the kinds and amounts of life insurance benefits paid in Latvia.

Life insurance is a kind of insurance that covers the death of the insured person. Life insurance is necessary for persons providing family incomes, as it protects the family members against financial problems in case of loss of the family provider.

Life insurance benefits are paid regardless of the cause of the death, with some exceptions, such as suicide and the death as a result of a crime. Life insurance does not take into consideration the principle of compensation.

In Latvia, life insurance with savings is the most widespread, as this kind of life insurance combines two elements – the insurance of one's own life and savings for the future.

Research methods employed: monographic and descriptive, graphical, analysis and synthesis.

The research was based on relevant research papers by national and foreign scientists and national industry specialists as well as the data provided by the Latvian Insurers Association and other sources of information.